

OHK - Geografija

Per III

B 21

GEOGR. OBZORNIK

/2000 1

91

49600005119,2

COBISS (OH)

UNIVERZA V LJUBLJANI - FF

GEOGRAFSKI OBZORNIK

LETO 2000 LETNIK 47

2

GEOGRAFSKI OBZORNIK

Strokovna revija za popularizacijo geografije

Založnik Zveza geografskih
društev Slovenije

Naslov Aškerčeva 2
1000 Ljubljana
Slovenija

Glavni, odgovorni in tehnični urednik Dejan Cigale

Uredniški odbor Valentina Brečko, Karmen Cunder, Drago Kladnik,
Miha Pavšek, Tatjana Resnik Planinc, Maja Topole, Ana Vovk Korže

Prelom SYNCOMP

Tiskar Collegium Graphicum

Izhajanje Četrletno

Finančna podpora Ministrstvo za
šolstvo in šport

Cena 450,00 SIT

Žiro račun APP
50100-678-44109

GEOGRAPHIC HORIZON

Professional Review for Popularization of Geography

Association of the Geographical
Societies of Slovenia

Aškerčeva 2
1000 Ljubljana
Slovenia

Publisher

Address

Chief, Responsible and Technical Editor

Editorial Board

Typesetting

Printer

Frequency

Financial Support

Price

Bank Account

Nova Ljubljanska banka
50100-620-133 7383-20885/0

STROKOVNI ČLANKI

3

PROFESSIONAL ARTICLES

- Irena Rejc Brancelj
Pantanal – biser v osrčju Latinske Amerike 3 Pantanal – pearl in the heart of the Latin America
- Irma Potočnik
Mallorca: biser ali madež v Sredozemlju? 10 Mallorca – a pearl or a stain in the Mediterranean
- Igor Fabjan
Jamajka – otok reggaeja in rumu 20 Jamaica – the island of reggae and rum

DOGODKI, OCENE, DRUŠTVA

26

EVENTS, REVIEWS, SOCIETIES

Vsak avtor je v celoti odgovoren za prispevek.

Each author is fully responsible for the task.

NASLOVNICA

Simbol tega območja je veličastna, do 160 cm visoka ptica, štoklja, imenovana žabiru (foto: Anton Brancelj).

FRONT PAGE

Symbol of this area is magnificent, up to 160 cm tall bird, called jabiru stork (photo: Anton Brancelj).

PANTANAL – BISER V OSRČJU LATINSKE AMERIKE

Irena Rejec Brancelj

UDK: 911.2(81 Pantanal)
COBISS: 1.04

IZVLEČEK

Pantanal – biser v osrčju Latinske Amerike

Pantanal je pokrajina ekstremov. Preko leta se izmenjata dve dobi: sušna in deževna. Savanski pokrajini daje življenjski utrip voda. Velika gostota rečne mreže zagotavlja ponekod občasno in drugod stalno preplavljenost zemljišč. Pokrajina je eno od območij z največjo biotsko raznovrstnostjo na svetu.

ABSTRACT

Pantanal – pearl in the heart of the Latin America

Pantanal is a landscape of extremes. Through the year rainy season and dry season alternate. For savannah water is of a vital importance. A large density of a river system assures somewhere a periodical and somewhere a permanent flooded land. Pantanal is one of the areas with the highest biotic diversity in the world.

AVTORICA

Irena Rejec Brancelj

Naziv: dr., prof. geografije in zgodovine,
znanstveni sodelavec

Naslov: Inštitut za geografijo, Trg francoske
revolucije 7, 1000 Ljubljana, Slovenija

Faks: +386 (0)61 200 27 34

Telefon: +386 (0)61 200 27 11

E-pošta: irena.rejec.brancelj@uni-lj.si

III B 21/00-1

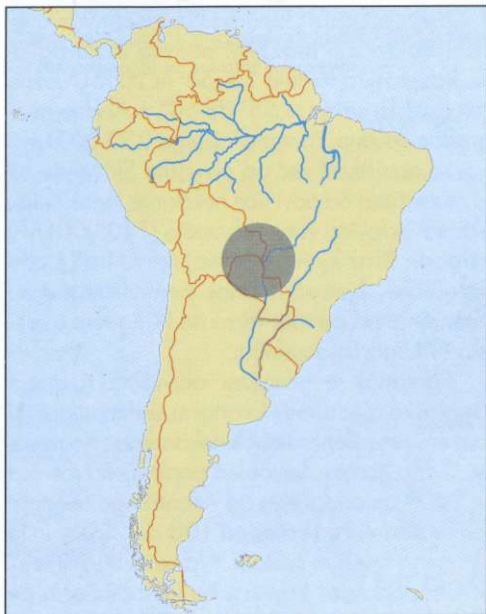
Pantanal leži v osrednjem delu Latinske Amerike, na tromeji Brazilije, Bolivije in Paragvaja. Razprostira se med 15° 50' in 20° 50' južne geografske širine in 55° do 60° zahodne geografske dolžine. Pantanal obsega 230.000 km², kar je enajstkrat več od površine Slovenije ali le malo manj od površine nekdanje Jugoslavije. Več kot polovica vsega območja (140.000 km²) pripada Braziliji. Ime pokrajine izvira iz portugalskega, kjer »pantano« pomeni močvirje. Imenujejo pa ga tudi Terra de Ninguem oziroma Nikogaršnja zemlja.

Pantanal je obsežna aluvialna ravnica. Geološko gledano je kvartarni sedimentacijski bazen, presušeni ostanek nekdanjega notranjega morja Xaraes. Sezonsko poplavljen ravnica je 2000 km oddaljena od Atlantskega oceana. Leži v nadmorski višini od 100 do 200 m in je omejena z višjim svetom. Na severu jo omejuje Chapada dos Parecis, na vzhodu Serra de Sao Jeronimo, na jugovzhodu Serra do Maracaju in na zahodu Chaco Boreal.

Glavna podnebna značilnost tega območja je menjava deževnega in sušnega obdobja. Temperature so razmeroma visoke in se nekoliko spustijo le v sušni dobi (maj–avgust). Med deževno sezono (oktober–marec) reke prestopijo bregove in preplavijo večino ravnice. Najvišji vodostaj nastopi januarja ali februarja, ko se vode dvignejo za več kot 3 m, vendar začno v marcu spet upadati. Na vmesnih območjih suhega sveta, imenovanih tudi »cordilheiras«, se množično zbirajo živali. Večina vodotokov pripada porečju Rio Paraguay.

Poplavne vode s hranili izboljšujejo rodovitnost prsti, ki bi bila drugače zaradi stalne zalitosti le skromna. Ko se vode umaknejo in se močvirni travniki osušijo, se pojavijo sveže trave. Trave, redko drevje in grmičevje so osnovne značilnosti tega, sicer savanskega, območja. Le na vzpetem svetu, ki ga preplavi le najvišja voda, so ostanki džungle. Vsi omenjeni vegetacijski tipi prehajajo ves čas iz enega v drugega.

Sezonske poplave in velik delež mokrotnega sveta so predstavljali ovire za kolonizacijo tega območja. V Pantanalu živi le malo prebivalcev. Prevladujejo zaselki posameznih kmetij, medtem ko so mesta le na njegovem obrobju.

Slika 1: Lega Pantanala v Južni Ameriki.

Največje je Campo Grande (600.000 prebivalcev), ki je od leta 1977 tudi glavno mesto države Mato Grosso do Sul. Večji mesti sta še Corumba (90.000 prebivalcev) in Aquiduaana (40.000 prebivalcev). Avtohtoni prebivalci so bili Indijanci. Med najpomembnejšimi skupinami so bili: Guato, Bororo, Guaicuru, Pareci, Guarani in še nekateri drugi. Vendar je po naselitvi belcev njihovo število upadlo. Danes je avtohtonih prebivalcev le malo, več pa je mešancev (mesticev), ki so dobri poznavalci regionalnih značilnosti in posebnosti. V glavnem so delavci na velikih poljedelskih in živinorejskih posestvih.

Od leta 1970 so v Pantanal množično prihajali priseljenci. Velika posestva z ekstenzivno živinorejo obsegajo tisoče hektarov. Glavni kmetijski pridelki nekoliko višjega sveta so soja, pšenica in proso, med drugimi pa tudi riž in kava. V zadnjem času so začeli saditi tudi sladkorni trst za proizvodnjo alkohola. V nekaterih rečnih dolinah je tudi zlato, ki ga izpirajo. Razvoj turizma je povzročil številne razprave

Slika 2: Zaradi lažjega nadzora telesne temperature se kajmani sončijo na rečnem bregu ali bregu lagun z odprtimi gobci (foto: Anton Brancelj).

Slika 3: Hijacintni makav sodi med redke ptice, kjer samec in samica vztrajata skupaj vse življenje (foto: Anton Brancelj).

o varovanju okolja, zlasti na državni ravni in danes ima prednost t. i. ekoturizem.

Edina cesta, ki vodi v Pantanal, poteka od Cuiabe do Poconeja in nato 143 km globoko v močvirje do naselja Porto Jofre. Imenuje se Transpantaneira in njen načrtovan podaljšek do Corumbe so morali zaradi pritiskov ekološko ozaveščene javnosti opustiti. Zaradi velikih razdalj so najobičajnejša prometna sredstva na tem območju majhna letala in motorni čolni.

Pantanal je pokrajina ekstremov. Preko leta se izmenjata dva letna časa: poletje in zima. Prvi je pod vplivom tropskega vročinskega vala (sušna doba) in drugi pod vplivom ekvatorialnega vala (deževna doba). Podnebje Pantanela zaznamujejo vlažne in vroče zračne mase. Jutranje meglice ob sončnem vzhodu polagoma zamenja močno opoldansko sonce, ki zai-de v čudovitih barvnih tonih. Savanski pokrajini daje življenjski utrip voda. Velika gostota rečne mreže zagotavlja ponekod občasno in drugod stalno poplavljenost zemljišč. To je zahtevalo

prilagoditev vegetacije, ki zagotavlja enega najbolj produktivnih ekosistemov na svetu. Zato ni presenetljivo, da je to območje med tistimi z najvišjo biotsko raznovrstnostjo.

Zaradi izjemne raznolikosti rastlinskega in živalskega sveta mnogi imenujejo Pantanal brazilsko ekološko svetišče. Navajajo, da je bilo doslej ugotovljenih preko 15.000 različnih živalskih vrst. Samo v južnem delu Pantanela so doslej ugotovili okoli 40 vrst sesalcev, 330 vrst ptic, 230 vrst rib in okoli 20 vrst plazilcev. Med najbolj zanimivimi prebivalci tega dela so jaguar, puma in grivasti volk, ki so tudi največji plenilci. Tukaj najdemo največje glodalce na svetu, kapibare, ki so sicer najbližji sorodniki buder, so pa veliki kot ovce. V savani lahko srečamo številne predstavnike jelenov. Zanimiva so srečanja z mravljinčarji in pasavci. Med plazilci so najbolj zanimivi paragvajski kajmani (vrsta južnoameriških krokodilov) in anakonde, a dobro je, da jih opazujemo iz primerne oddaljenosti. Zaradi piranh v vodi pa domačini ods-

Slika 4: Zaraščenost rečnih bregov in zalivov z vodnimi rastlinami priča o nizkem vodostaju (foto: Anton Brancelj).

vetujejo kopanje. Ptičji svet je zelo pisan, od največjih črnih jastrebov in številnih drugih ujed, preko cele vrste čapelj, ibisov, različnih štokelj, pisanih tukanov pa do najmanjših ptic pevk. Med njimi je nedvomno največji posebež črnobelo-rdeči žabiru (lat. Jabiru myceteria). Žabiru je simbol tega območja in je sorodnik štoklje. Preko kril meri 2,8 m, visok pa je do 160 cm, tako da je to eden največjih letečih ptičev ameriškega kontinenta. Njegovo gnezdo, v katerem par vzgaja do tri mladiče, ima v premeru do 2,5 m. V južnem delu Pantanalja je žabiru velika turistična privlačnost. Med človeku manj privlačnimi živalmi vsekakor velja omeniti ptičje pajke, velike kakor moška dlan, ki pa na srečo niso nevarni. Drugi, precej manjši prebivalci Pantanalja so termiti. Ti si delajo prebivališča, termitnjake, pod zemljo ali na površini. Srečamo jih tam, kjer ni poplav. Tretji tip pa so termitnjaki na drevesih, ki jih naredijo v drevesnih rogovilah. Od termitnjaka vodijo na vse strani drevesa drobni tunelčki. Nareje-

ni so na spodnji strani vej in po njih se termiti nemoteno pomikajo od vira hrane do domovanja.

Travišča so prevladujoči tip vegetacije v Pantanalju, kjer je najpomembnejša avtohtona vrsta pampska trava. Kljub temu pa je simbol flore tega območja do 15 metrov visoko drevo, imenovano piuva. V poletnem, sušnem obdobju to drevo zaznamuje čudovito barvno preobrazbo pokrajine. Cveti le tri tedne v letu v rumeni, rdeči ali roza barvi. Drevesa so na splošno igrala pomembno vlogo v življenju tako avtohtonih prebivalcev kot sedanjih naseljenec. Les, listi, plodovi in celo skorja so bili zanje vir gradbenega materiala, hrane in zdravil. Poleg piuve so za Pantanal značilne tudi palme, predvsem za predele, ki so najbolj pod vplivom človeka, t. j. za okolico kmetij. V neposredni bližini hiš rastejo še nekatera druga drevesa (npr. judeževo uho), ki imajo pri nas sorodnike v obliki graha, fižola ali pa akacije.

Vodne površine Pantanalja prerašča nekaj vrst lokvanjev, vodnih oreščkov in tudi vodnih

lilij (rod *Eichornia*). Tukaj rastejo tudi mesojede rastline iz skupine mešink, ki pa so nevarne samo drobnim vodnim živalcam.

Največji okoljski pritiski človekove dejavnosti na tem območju so: onesnaženje voda zaradi živega srebra pri izkoriščanju zlata, uporaba agrokemičnih sredstev v kmetijstvu, stranski učinki pri proizvodnji sladkorja in alkohola in izpusti iz urbanih območij in turističnih kompleksov. Izsekavanje galerijskega gozda in kmetijstvo sta povzročila izpiranje in transport velikih količin prsti v reke, npr. v Rio Taguari. To ima negativne vplive na drstenje rib in na njihove reprodukcijske sposobnosti. Ekstenzivna paša je vzporedno z uvajanjem na bolezni odpornega goveda (zebu govedo in križanci) zmanjšala število avtohtonih vrst divjih živali. Nedovoljeni ribolov in lov kajmanov ter kapibar je država sedaj prepovedala in uvedla celo vrsto projektov za njihovo varovanje in ohranjanje številčnosti populacij.

Le manjši del območja Pantanala (10 %) je zavarovanega kot narodni park (Parque Nacio-

nal do Pantanal Matogrossense), drugi večji del pa je v zasebni lasti. Na robnih območjih je prisotna ekstenzivna živinoreja. Zanj je značilno, da s pašniki močno posega v prvobitno pokrajino.

Na veliki živinorejski kmetiji, ki smo jo obiskali (obsega 56.000 ha, kar je trikratna velikost Ljubljanskega barja) redijo govedo, ki je križanec z zebo govedom. Za uspešno prirejo so izvedli obsežne melioracije zemljišč (posekali drevesa in grmovje, uravnali zemljišče, posejali travo). Kar 70 % pašnikov je gojenih. Na njih prevladujeta travi *Brachiaria decurrens* in *Brachiaria umidicula*, površine pa gnojijo in na njih uporabljajo herbicide. Drugi del površin (20 % površin kmetije) predstavlja sekundarni gozd. Na govedorejsko usmerjeni kmetiji redijo 26.000 glav živine za razplod. To je torej zarodna kmetija, od koder pošiljajo živino v nadaljnjo rejo na višje ležeča območja. Živina se skozi vse leto prosto pase na sicer ograjenih pašnikih, vendar večinoma ni navajena

Slika 5: Govedoreja je najpomembnejša kmetijska panoga tega območja, njen temelj pa je križanec z zebo govedom (foto: Anton Brancelj).

človeka. Ko se konča obdobje rasti, jo pastirji (gauchos) seženejo v staje, označijo in pošljejo v nadaljnjo rejo. Izgube pri paši (bolezni, poškodbe, plenilci) so skoraj 10 %. Na samookrbnih kmetiji dela 300 ljudi, od tega 20 gavčev, njen lastnik pa živi v Sao Paulu. Po odločbi državnih organov je kmetija 5000 ha površin (slabih 10 %) ohranila v biološkem rezervatu. Samoiniciativno je začela s t. i. ekološkim turizmom za zahtevne goste. V preteklem letu jo je obiskalo 1200 turistov, med katerimi je bilo 80 % tujcev. V ta namen so zaposlili 5 vodičev, večinoma angleškogovorečih diplomiranih biologov, ki so raziskovali na tem območju, šoferja in še nekaj drugih delavcev (kuharji, sobarice, vzdrževalci). Finančno podpirajo tudi dva ekološka projekta: ohranjanje kajmanov in hijacintnega makava (vrsta velike papige).

V preteklosti so bili paragvajski kajmani (port. Jacare, lat. Caiman crocodylus yacare) pogosto žrtve lova. Vsako leto je bilo pobitih 500.000 do 2.000.000 živali, katerih kože so nato tihotapili preko bolivijske meje in naprej

do odjemalcev. Uporaben je le majhen del njihove kože na boku, ki je dovolj mehak za obdelavo. Kakovostna kosa te kože sta dosegla na tržišču ceno do 500 USD. Ostalo so divji lovci zavrgli že na mestu ulova. Domačini so pripovedovali o pravih in krvavih vojnah med tihotapci kož in brazilsko vojsko, ki je imela nalogo zaustaviti tovrstno trgovino. Paragvajski kajmani dosegajo velikost do štirih metrov. Hranijo se povečini z ribami in polži in človeku niso nevarni. Ti plazilci tiho in nepremično ležijo na rečnem bregu ali na bregu lagun, kjer se sončijo, običajno z odprtimi gobci. S tem lažje nadzorujejo telesno temperaturo. V sušnem obdobju v lagunah lahko vidimo skupaj od 200 do 300 kajmanov.

Hijacintni makav (port. Arara azul, lat. Anodorhynchus hyacinthinus) je do 1 m velika papiga, ki odrasla tehta do 1,5 kg. S svojimi dolgimi peresi kobaltno modre barve in elegantnim letenjem ima posebno mesto med 340 vrstami papig na svetu. Je pa tudi zelo ogrožen zaradi izsekavanja naravne vegetacije in zara-

Slika 6: Na savanski značaj območja opozarjajo trave, redko drevje in grmičevje (foto: Anton Brancelij).

Slika 7: Sedem desetih pašnikov je gojenih, gnojijo jih in na njih uporabljajo herbicide, med travami pa prevladujeta le dve vrsti (foto: Anton Brancelji).

di lova. Vzrok njegove ogroženosti je tudi posebnost prehranjevanja, saj je le jedro kokosovega oreha in še dveh drugih vrst palm, sicer pogostih v Pantanal: bacuri in bocaiuva. Tudi njegovo gnezdenje je omejeno na točno določeno vrsto dreves, v katera si izdolbe gnezdo. Problem pa je, ker je ravno ta vrsta drevesa uporabna tudi za človeka in jih zato intenzivno sekajo, tako da pticam zmanjkuje primernih mest za gnezdenje. Zanimivo je tudi njegovo socialno življenje, saj se uvršča med redke ptice, kjer samec in samica vztrajata skupaj vse življenje. Na tržišču hišnih ljubljencev je zelo cenjen, saj cena ene živali v ZDA dosega od 6000 do 12.000 USD. Na območju že omenjene kmetije so leta 1990, ob začetku projekta za zaščito, našteji vsega 1200 primerkov. S prepovedjo lova in nameščanjem dodatnih gnezdilnic za ptičje pare se je v letu 1998 njihovo število povzpelo na 3000 primerkov.

Velika raznolikost in bogastvo rastlinskih ter živalskih vrst sta že od nekdaj vsaj občasno pri-

vabljal na to območje človeka. Z nepremišljenimi posegi mu je uspelo v nekaterih primerih zamajati naravno ravnovesje in ogroziti posamezne rastlinske in živalske vrste. To je okrepilo spoznanja o ranljivosti tudi tako velikih ekosistemov, o nujnosti smotrnega gospodarjenja z njimi in preprečilo nekatere že načrtovane velike posege (gradnjo Transpantaneire). Tudi v brazilskih strokovnih krogih in javnosti se krepi želja po ohranjanju tega ekološkega bisera.

1. Adas M., Adas S. 1998: *Panorama geográfico do Brasil: contradicoes, impasses e desafios socioespaciais*. 3. edicao reformulada. Editoria Moderna. Sao Paulo.
2. Internet: <http://www1.estado.com.br/english/pantanal/pantav.html>. 1999.
3. Selby, N., Draffen, A., Jones, R., McAsey, C., Pinheiro, L. 1998: *Brazil. Lonely Planet*.
4. *Listas de fauna e flora. (Atualizada até Junho de 1999)*. Refúgio Ecológico Caiman, Pantanal, Brasil, 1999.

MALLORCA: BISER ALI MADEŽ V SREDOZEMLJU? Irma Potočnik

UDK: 91:338.48(467.51)
COBISS: 1.04

IZVLEČEK

Mallorca: biser ali madež v Sredozemlju?

Zaradi ugodnih pogojev (sredozemsko podnebje, ugodne cene, čarterski poleti, zanimiva pokrajina, vpliv mode itd.) so Baleari postali tipičen primer množičnega čarterskega turizma. Le nekateri deli (gorati rob, notranjost) so turistično »nepokvarjeni«. Tretje območje pa predstavljajo zelo dragi in ekskluzivni kraji, kjer se zbira mednarodni jet set. V prispevku se bomo osredotočili predvsem na dejavnike, ki so vplivali na razvoj turizma, ter na pozitivne in negativne učinke turizma na Mallorci.

ABSTRACT

Mallorca – a pearl or a stain in the Mediterranean

Due to beneficial conditions (i.e. Mediterranean climate, low prices, charter flights, interesting landscape, influence of fashion etc.) Balearic Islands represent a test case of mass charter tourism. Only several regions (mountainous edge, central part) are »unspoiled« in tourist sense. The third part represent very expensive and exclusive places occupied by international jet set. Article focuses on factors which have influenced the development of tourism, and on different positive and negative effects of tourism on Mallorca.

AVTORICA

Irma Potočnik

Naziv: profesor geografije in zgodovine, asistent
Naslov: Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija
Telefon: +386 (0)61 2411248
E-pošta: irma.potocnik@ff.uni-lj.si

Večina ljudi Baleare (in zlasti Mallorca) povezuje z jasnim temnomodrim nebom, čudovitimi plažami iz drobnega peska, prekrasnimi zalivi, zabavo in različnimi športnimi dejavnostmi. Baleare (Balearski otoki, las Islas Baleares, las Baleares) sestavlja 7 manjših in 4 večji otoki (Mallorca, Ibiza, Menorca, Formentera); merijo 5.014 km² in imajo 709.138 prebivalcev (10). Od celinske Španije so oddaljeni med 93 in 185 km, od Alžirije 315 km, od Marseillesa 445 km, od Ljubljane pa 1454 km. Upravo-administrativno so del španske federacije (predstavljajo eno izmed 17 avtonomnih pokrajin – *comunidades autonomas*); združeni so v avtonomno enoto; njihova območna oblast ima precejšnja pooblastila, ki jih izvajata regionalna vlada in parlament.

V prispevku se bomo osredotočili predvsem na dejavnike, ki so vplivali na razvoj turizma, ter na pozitivne in negativne učinke turizma na Mallorci.

»Baleari so dragulji, raztreseni v kristalno bistrem modrozelenem Sredozemskem morju« (1).

»Že od lanskega vročega in sušnega poletja ni bilo deževnih dni. Več mesecev ni padla niti kaplja dežja. Samo šest dni je bilo takšnih s skromnimi padavinami – veliko premalo, da bi napolnili prazne vodne rezervoarje. Mallorca je pred sušno katastrofo, zato okoljevarstveniki zahtevajo ustavitev turističnega prometa, dokler ne bodo rešili težav z vodo« (9).

Komu je verjeti: turističnim vodičem, ki pagirajo širjenje turističnih aranžmajev in podaljšanje poletne turistične sezone v spomladanski in jesenski čas, ali naravovarstvenikom?

Literatura označuje Mallorca kot »biser Sredozemlja« in »sončni otok« (»*la luminosa*«). Na največjem balearskem otoku (3.540 km²; 100 km širok in 75 km dolg) živi skoraj 600.000 prebivalcev in je poleg Sicilije najgosteje poseljen sredozemski otok.

Prvi so otok »odkrili« romantiki (avstrijski nadvojvoda Luis Salvador Habsburški, Frederic Chopin, Georges Sand, Robert Graves), ki so prihajali pozimi, saj so odkrili zeleno pokrajino in za ta letni čas presenetljivo visoke temperature. Danes otoka ne obiskujejo le pozimi; ne prihajajo posamezniki, ampak množice.

Preglednica 1: Balearski otoki v primerjavi z nekaterimi sredozemskimi otoki (6, 2, 3).

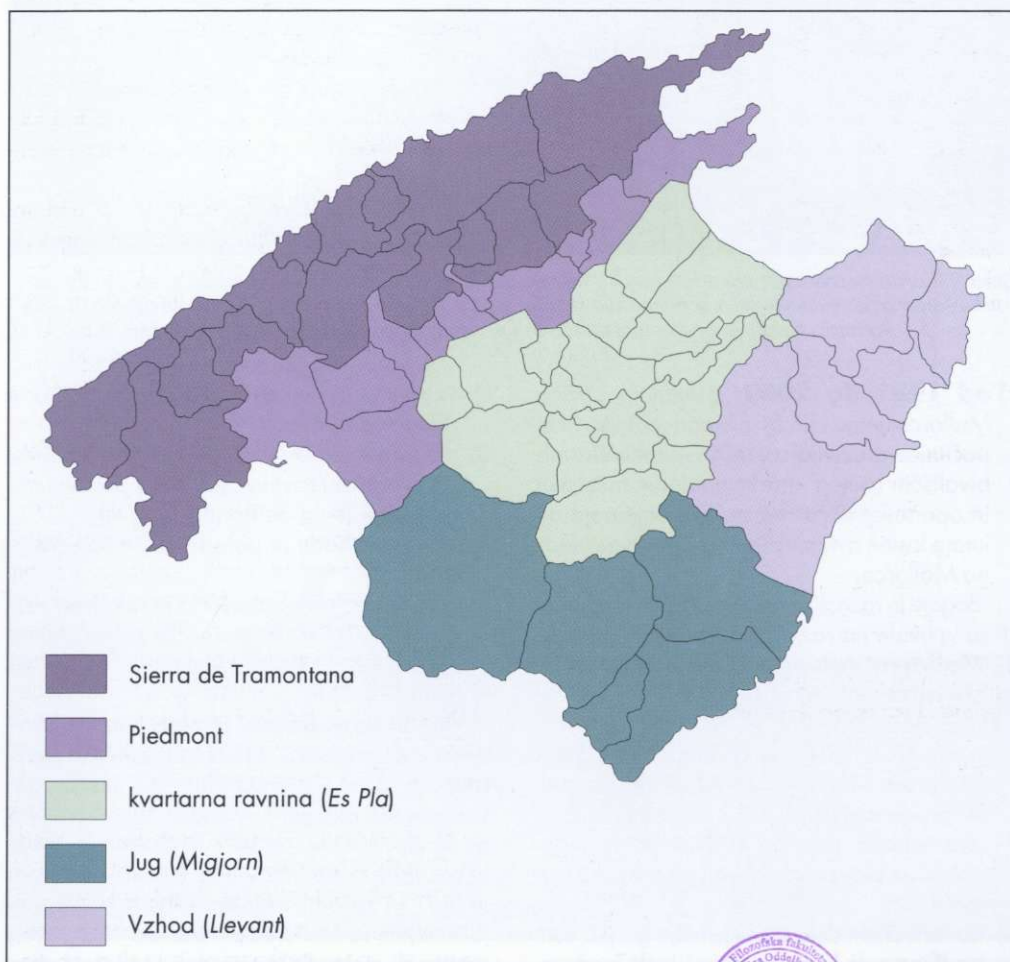
Otok	Površina (km ²)	Št. prebivalcev (l. 1991)	Gost. poselitve (št. preb./km ²)
Baleari	5.012	739.501	147
Mallorca	3.540	598.246	169
Korzika	8.680	250.500	29
Sardinija	24.090	1.646.300	68
Sicilija	25.707	4.965.800	193
Ciper	9.251	680.000*	74*
Kreta	8.259	520.000	63

* Glede števila prebivalcev in gostote poselitve na Cipru je možna le ocena, saj po razdelitvi otoka leta 1974 ni bilo natančnega popisa prebivalstva.

Razvoj turizma na Mallorci lahko razdelimo v tri faze:

a) od 1955 do 1970: v prvem turističnem »boomu«, ko je letno prihajalo preko mednarodnega letališča 7 milijonov potnikov, so zgradili verige velikih hotelov, turiste pa so z avtobusi vozili na organizirane ekskurzije. Turistični tokovi in spremembe pokrajine so zajeli predvsem Palmški zaliv.

b) od 1973 do 1980: z razširjeno apartmajsko ponudbo so domačini pričakali 11,5 milijona ljudi, ki so jim omogočili najem avtomobilov. Vpliv turizma se je razširil na celotno obalo Mallorce.

Slika 1: Pokrajinske enote Mallorce.

Slika 2: Zaradi neprestanih napadov morskih roparjev se je lokalno prebivalstvo ubranilo z refugiji. Po vsem otoku so na izpostavljenih delih obal zgradili stražne stolpe, od koder so pošiljali signale in obveščali o nevarnosti. Nekaj je lepo ohranjenih in so turistična zanimivost (foto: Irma Potočnik).

c) **od 1981 do 2000:** z letalom obiše Mallorca letno 17,5 milijona potnikov, ki počitnice preživljajo v hišah in sekundarnih bivališčih (poleg »tradicionalnih« hotelskih in apartmajskih aranžmajev), najemajo ali imajo lastne avtomobile in »okupirajo« celotno Mallorca.

Bogate in raznolike naravne in kulturne danosti so vplivale na razvoj turizma na Mallorci.

1. Mallorca ima razgibano pokrajino in številne naravne lepote. Otok sestavlja 6 pokrajinskih enot:

- a) gorski hrbet (Sierra de Tramontana; najvišji vrh Puig Major, 1.445 m), nastal v alpidski orogenezi (širok 6–12 km), se prične na jugozahodu in se po 100 km (smer: jugozahod-severovzhod) zaključí na polotoku Formentor;
- b) na vzhodnem delu otoka je nižja gorska veriga (Sierra de Levante; najvišji vrh Teoreya, 562 m);

c) vzhodna pobočja Sierra de Tramontane (Piedmont);

d) med obema gorskima verigama je rodovitna kvartarna ravnina (Es Pla) s posameznimi vrhovi (Puig de Randa, 549 m);

e) na jugovzhodu je polsušno območje (Migjorn);

f) 555 km dolga obalna črta je relativno razčlenjena, otok ima dva večja zaliva (Bahia de Alcudia, Bahia de Palma) in veliko majhnih zalivov.

2. Baleari imajo **dolgo, razgibano zgodovino** in predstavljajo **stičišče različnih civilizacij**, ki so se (podobno kot na drugih sredozemskih otokih) stapljale. Tako najdemo na Mallorci redke sledove iz prazgodovinske in bronaste dobe (Talayotska kultura); Feničani in Grki so zgradili manjše kolonije in emporije. Rimljani so Mallorca zavzeli leta 123 pr. Kr., ustanovili mesto Palma in dali Mallorci kulturni pečat. Vandali so jo pustošili, Mavri pa so

vtisnili svojevrsten pečat od l. 903 do l. 1229, saj je bila tedaj Palma/Mayurga pomembno mesto s 25.000 prebivalci, zgradili so sistem vodnjakov in uvajali namakalno poljedelstvo. V srednjem veku so bili Baleari v popolni odvisnosti od Barcelone (prevzeli so katalonščino; današnji jezik se imenuje majorški). V času svoje »zlate dobe« v 14. st. je bila strateško pomembna za Španijo. Palma se je razvila v pomembno sredozemsko trgovsko središče, dobila je novo пристanišče, gotško stolnico in grad. Zaradi premaknitve težišča pri odkrivanju »Novega sveta« na obale Atlantika je konec 16. st. nastopilo za Baleare obdobje zatona. Zaradi dolge obalne črte in bogastva je bila Mallorca stalna tarča gusarjev, ki so motili obalno trgovanje, ribištvo in poljedelstvo; zato je po vseh otokih veliko utrjenih cerkva, hiš in stražnih stolpov. Mesta in vasi so zaradi varnosti pred gusarskimi napadi raje gradili bolj v notranjosti kot ob obali. Zadnjo, turistično »invazijo« otoki doživljajo od druge polovice 20. st. dalje. Iz

nekdanjih ribiških vasic so nastala mogočna turistična središča.

3. Subtropsko sredozemsko podnebje

Mallorce je milejše v primerjavi s podneb-

Preglednica 2: Podatki o temperaturi zraka in vode ter številu sončnih dni za Palmo de Mallorco (8).

Mesec	Sr. maks. temp. (°C)	Sr. min. temp. (°C)	Temp. vode (°C)	Št. ur sonč. obsevanja
januar	14,1	6,3	14	5,2
februar	14,8	6,4	13	6,5
marec	16,6	7,9	14	6,6
april	18,9	10,4	15	7,9
maj	21,9	12,8	17	9,8
junij	26,0	16,9	21	10,5
julij	28,9	19,6	24	11,4
avgust	28,8	20,2	25	10,6
september	26,9	18,1	24	8,5
oktober	22,5	13,9	21	7,1
november	18,1	10,2	18	5,7
december	15,1	7,6	15	5,0

Slika 3: Droben pesek je zaščitni znak majorškega turizma. Le malokdo ve, da pesek umetno nasipavajo in da kilometre dolge plaže urejajo spomladi na prav nič naraven način (foto: Irma Potočnik).

Slika 4: Poseidonia je vrsta alge, ki varuje obalo pred učinki morske erozije. Posnetek je iz Alcudijskega zaliva, kjer so aprila še možni taki pogledi. Zaradi turistov, ki želijo očiščene obale in za katere so alge »nesnaga«, obale že desetletja čistijo, s tem pa so tudi povzročili spreminjanje oziroma umikanje dun (foto: Irma Potočnik).

jem Španije (Mallorca leži v isti geografski širini kot Valencia): Mallorca nima izrazito hladnega letnega časa (pozimi se temperature le redko spustijo pod 0°C), poleti se dvignejo do 33°C ; povprečna srednja letna temperatura znaša 17°C . Veter poskrbi za prijetno osvežitev v vročih dneh (gorske verige ščitijo pred hladnim in ostrim severnim in severozahodnim vetrom). V povprečju dobi letno 625 mm padavin, največ Sierra de Tramontana – 1200 mm, najmanj jugovzhodna območja – 400 mm (1).

4. Sredozemsko vegetacijo predstavljajo hrastovi (*Quercus ilex*) in borovi gozdovi, ki uspevajo v Sierrri (do 800 m); pogorje porašča obalni bor (*Pinus halepensis*, do 700 m), skoraj povsod na otoku najdemo oljko in ribez; figovec in mandljevcec sta značilna za južni del; vinska trta je na območju Benisalema in Felanitxa, povsod se razraščajo ciprese, agave, pal-

me ipd. ter sredozemska travna in grmovna vegetacija.

5. Mednarodno letališče v Palmi (Sant Joan) je s pretežno čarterskimi poleti povezano z večjimi evropskimi mesti 24 ur na dan. Po velikosti je to drugo največje letališče v Španiji (za Madridom, ki letno sprejme 20 milijonov potnikov); letno sprejme 17,5 milijona potnikov (zaposlenih je več kot 5.000 oseb) v relativno kratki sezoni (6–7 mesecev). Od začetka devetdesetih let imajo vsako leto 6–8 % več potnikov (leta 1998 je število potnikov v primerjavi z letom 1997 naraslo za 1 milijon), med katerimi prevladujejo Nemci (42 %), Britanci (30 %), Španci (20 %) in drugi (Belgijci, Francozi itd. s slabimi 10 %). Letališče ima kapaciteto 62 letal na uro, kar ne zadostuje potrebam v višku poletne sezone (trenutno 70 letal na uro).

6. Mallorca nudi številne in raznolike možnosti za šport in zabavo (plavanje,

smučanje na vodi, potapljanje, jadranje, deskanje, kolesarjenje, planinarjenje; diskoteke, akvaparki, kegljišča, glasbeni festivali, plesna tekmovanja, izleti, koncerti itd.).

7. Množice turistov privablja zlasti zaradi ugodnih cen turističnih aranžmajev.

Turizem je dejavnost, ki po svoji naravi vnaša spremembe v pokrajino. Le-te je zaznati povsod tam, kjer so turisti oziroma kamor se stekajo turistični tokovi. Intenzivnost teh sprememb je odvisna tako od števila turistov kot od oblike turizma. Tam, kjer je turistov malo oziroma so turistični tokovi šibki, je zaznati malo sprememb v okolju, in obratno: kjer je turistični tok velik, je tudi teh sprememb veliko. To dejstvo velja predvsem za množični turizem, ki zaradi svoje količine, prostorske koncentracije in trajnosti večplastno vpliva na okolje.

Spremembe in vplive na prostor lahko delimo na pozitivne in negativne, prav vsi pa vplivajo tudi na druge človekove dejavnosti. V nadaljevanju na kratko omenjamo le nekatere izmed njih:

- **Ohranitev in aktiviranje naravnih** (sonce, plaža, morje) **in kulturnih** (kultura in umetnostna dediščina) **prvin pokrajine.**
- **Gospodarska krepitev zaradi turizma:** dohodek od turizma, razvoj drugih dejavnosti.
- **Izboljšanje oskrbne ravni prebivalstva:** več objektov za bivanje, gostinskih, servisnih, športnih in kulturnih objektov, večje število bank, nepremičninskih družb, prevoznih sredstev itd.
- **Boljša povezava turistične regije z drugimi regijami:** večja odprtost za sprejemanje »tujega«, višja izobrazbena in kulturna raven prebivalstva (gl. sliko 11).
- **Razširitev gospodarskih dejavnosti,** zlasti razvoj terciarnih dejavnosti in gradbeništva
- **Dodatna zaposlitev na kmetijskih območjih – nova delovna mesta:** kmetijska proizvodnja se je preselila v za-

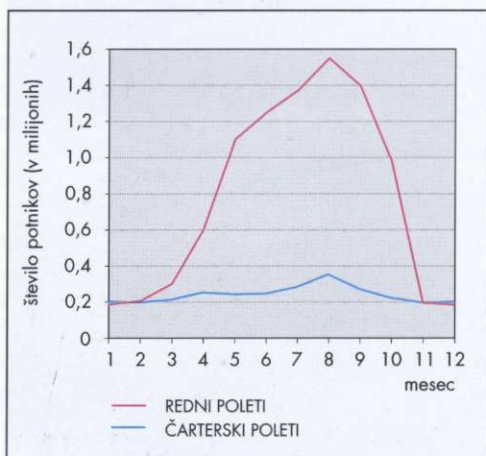

Slika 5: Mediteranska raba tal (Randa, osrednji del Mallorce): mandljevci uspevajo na ravnih površinah in v prigorju, oljčni nasadi zasedajo terase (foto: Irma Potočnik).

Slika 6: Novejše terase v notranjosti zahodnega dela Mallorce (v bližini kraja Deià). V notranjosti je kmečki turizem dopolnilna dejavnost. Veliko je umetniških kolonij (npr. Estellancs). Okrog 30 % prebivalstva predstavljajo tujci (foto: Irma Potočnik).

ledje turističnih krajev ali pa je ostala in se razvija v neposredni bližini teh krajev, razvoj dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu.

Slika 7: Število potnikov na letališču Palma de Malorca (leto 1993).

- **Izboljšanje opremljenosti s turistično in splošno infrastrukturo:** izboljšana oskrba z električno energijo, vodo, izgradnja čistilnih naprav za odpadne vode, boljše prometne in telefonske povezave itd.
- **Možnost rabe turistične infrastrukture za lokalno prebivalstvo:** moderna osnovna infrastruktura in infrastruktura, povezana s terciarnimi dejavnostmi – trgovina, gostinstvo, bančništvo, zavarovalništvo, nepremičninska podjetja, objekti za zabavo in rekreacijo itd.
- **Zazidava pokrajine s turističnimi objekti:** strnjena pozidava – večnadstropni bloki, razpršena poselitev – zasebne počitniške hiše, kar zmanjša privlačnost pokrajine, zato lahko pride do upada povpraševanja.
- **Nepovratnost infrastrukturnih objektov:** komunalna in prometna infrastruktura morata biti prilagojeni največji koncentraciji

ji turistov; vendar ostajata zaradi sezonskosti večji del leta neizkoriščeni.

- **Opustitev rabe obstoječih virov območja:** opuščanje kmetijstva, sprememba namembnosti kmetijskih idr. zemljišč).
- **Uničenje pokrajine zaradi pretirane obremenitve:** »urbana« podoba turističnega kraja, sprememba namembnosti.
- **Visoka ekološka obremenitev zaradi turističnih dejavnosti:** zlasti na vodah – problem odpadnih komunalnih voda in na zemljiščih – nasipavanje zemljišč, igrišča za golf itd.
- **Nizka izraba turistične infrastrukture:** marine, jadrnanje na deski, izposoja čolnov, igrišča za golf, jahalni klubi, dvorane za prireditve itd.
- **Motnje v ustaljenih družbenih in kulturnih navadah:** razlika v življenjskem standardu turistov in lokalnega prebivalstva, različne navade.

Občina Calvia je primer zavedanja lokalnega prebivalstva, da obstoječa smer razvoja ne vodi v izboljšanje življenjskih pogojev. Turizem bo tudi v prihodnosti še vedno glavna gos-

podarska panoga Calvie, zato morajo biti konkurenčni, zagotoviti stalna delovna mesta in se zavedati mej rasti. Štiri leta (1994–1998) je delovala interdisciplinarna skupina (več kot 20 strokovnjakov, 150 predstavnikov domačega prebivalstva, s predlogi kar 500 udeležencev Mednarodne konference »Turizem in sonaravni razvoj v sredozemski kotlini«, šole, podjetja, politiki, tuje izkušnje), ki je najprej identificirala dejavnike razvoja in njihove posledice. Bodoči razvoj je prikazala v dveh variantah: prva varianta je predvidevala nadaljevanje dosedanjega razvoja, druga pa rehabilitacijo Calvie (približevanje ciljem Agende 21 o sonaravnem razvoju). Rezultat je viden v lokalnem dokumentu »Calvia 21 Local Agenda – Mission Possible« (10 akcijskih linij, 40 iniciativ, 15 takojšnjih ukrepov – npr. rušenje hotelov, lokalni načrt za varčevanje z energijo, petletni moratorij za večja dela ob obali itd.). Akcijski načrt predvideva, da bodo v občini zavarovali naravno in ohranili zgodovinsko dediščino, izboljšali kakovost turizma in ohranili dosedanja rast turističnega prometa, izboljšali kvaliteto življenja in družbeno kohezijo, izboljšali

Slika 8: Akumulacijsko jezero Gorg Blau je bilo spomladi 1999 polno. Mediji poročajo, da sta imeli v marcu 2000 ti jezери le 17% običajne količine vode v tem letnem času. Jezeri sta prazni, saj ni bilo padavin, sušnost pa je povečal močan severni veter, ki je otok še bolj izsušil, zato je v veliki nevarnosti oskrba z vodo za lokalno prebivalstvo (foto: Irma Potočnik).

Slika 9: Slikovita soteska Sa Calobra na severovzhodu Mallorce (foto: Irma Potočnik).

Slika 10: Na severovzhodu je Rt Formentor, kjer se končuje okrog 100 km dolga gorska veriga Sierra de Tramontana (nadaljevanje Betijskih Kordiljer) z naravno zgradbo. Ob vdoru hladnega zraka najvišje vrhove pozimi pokrije sneg (foto: Irma Potočnik).

Slika 11: Prebivalstvo se je v preteklosti pred gusarsko nevarnostjo umaknilo v notranjost, kjer so v prigorju, v zavetju postavili slikovite vasice. Idilična podoba privablja številne tužce, ki se tu začasno ali stalno naselijo, saj lahko kupijo nepremičnine (foto: Irma Potočnik).

javni prevoz, rehabilitacijo, sonaravno upravljalni z naravnimi viri, povečali raznovrstnost v gospodarskem sistemu, uvedli inovacije v občinski upravi itd. Projekt je dobil široko podporo lokalnega prebivalstva in bil nagrajen s strani Evropske Unije. Podobne načrte izvajajo tudi že v Alcudiji, na Tenerifi in v osrednji Španiji.

Ne glede na veliko število »madežev« najdemo na Mallorci še vedno veliko biserov, umetnih in naravnih.

1. Burns, T. 1995: *Mallorca (mali vodniki)*. DZS, Ljubljana.
2. Crete. *Nelles Guides*, 1991.
3. Crete. *Insight Guides*. APA Publications, 1996.
4. Entorn. *Actions of the Calvia 21 Local Agenda*, No. 16. Calvia/Mallorca, 1998.
5. Goriup, D. 1999: *Množični turizem in njegovi pokrajinski učinki na primeru Španije* (diplomska naloga). Filozofska fakulteta, Ljubljana.
6. *Intensive programme. Gradivo za program Socrates/Erasmus*. Universitat de les Illes Balears.
7. Jeršič, M. 1985: *Turistična geografija*. Filozofska fakulteta, Ljubljana.
8. Mallorca. *Polyglott – Reiseführer*. München, 1986/87.
9. *Mallorca je skoraj brez vode*. Dnevnik (7. 3. 2000). Ljubljana, 2000.
10. *Microsoft Encarta Encyclopedia*, 1998.
11. *Plan hidrologico de las Islas Baleares*. Palma, 1996.
12. *Raba tal v sredozemskih državah, primer: Baleari*. Gradivo za program Socrates/Erasmus (zbrala in uredila Irma Potočnik). Filozofska fakulteta, Ljubljana, 1999.
13. *Zyperen. Polyglott – Reiseführer*, München, 1988/89.

JAMAJKA – OTOK REGGAEJA IN RUMA

Igor Fabjan

UDK: 908(729.2)

COBISS: 1.05

IZVLEČEK

Jamajka – otok reggaeja in ruma

Jamajka je eden izmed karibskih otokov, ki se ponasajo z najbolj burno zgodovino. Kolumb se je na otoku zadržal malo časa, zato pa je postal v kasnejših stoletjih zatočišče gusarjev, ki so s tihim privoljenjem Britancev ropali bogato obložene španske ladje. Otok je ostal pod britansko oblastjo vse do osamosvojitve. Na nekdanje kolonizatorje danes spominjata le uradni jezik angleščina in politična ureditev. Z otoka prihaja kar nekaj glasbenikov in športnikov, ki so postali znani po celem svetu.

ABSTRACT

Jamaica – the island of reggae and rum

Jamaica is one of the Caribbean islands with a particularly stirring history. Columbus made just a short stay on the island but in later centuries it became a resort of pirates who, with a silent British consent, robbed the wealthy laden ships. The island remained under British authority until the attainment of independence. Today the only reminiscence of the onetime colonisers are the official language and political regulations. Some world known musicians and sportsmen are coming from the island.

AVTOR

Igor Fabjan

Naziv: univerzitetni diplomirani organizator dela

Naslov: Šarhova 34, 1000 Ljubljana, Slovenija

Telefon: +386 (0)61 343 391

E-pošta: igormarie@hotmail.com

Večina si Jamajko predstavlja kot mondeno zbirališče premožnih ljubiteljev morja in sonca. Toda čudoviti tropski otok v dolgi verigi Antilov nudi obiskovalcu veliko več. Večino že po nekaj dneh očarajo nenavadno sproščeno vzdušje in dobrovoljni domačini, med katerimi hitro pozabiš na sodoben tempo vsakdanjega domačega življenjskega utripa. Življenje na tem otoku pa od Kolumbovega prihoda dalje še zdaleč ni bilo brezskrbno. Sloviti morjeplovec se je na svoji drugi plovbi proti Indiji leta 1494 izkrcal tudi na Jamajki. Prvotni prebivalci otoka, Indijanci Aravaki, so prišleke lepo sprejeli. Na Jamajki jih je živelo kakih 100.000, toda v nekaj desetletjih so, nevarni suženjstva in težkega dela na plantažah, prav vsi pomrli. Zato so kolonisti začeli iz Afrike dovažati črne sužnje. Ker na otoku niso našli zlata, mu Španci niso namenili posebne pozornosti.

V 17. stoletju so otok zavzeli Britanci, ki so s plantažami sladkornega trsta vse do odprave suženjstva leta 1838 kovali velikanske dobičke. Jamajka je ostala britanska kolonija do leta 1959, ko so domačinom zaradi naraščajočih gospodarskih in socialnih težav Britanci priznali delno avtonomijo in le tri leta pozneje tudi težko pričakovano neodvisnost. Po vzoru angleške demokracije ima Jamajka od takrat dalje dvostrankarski sistem.

Na otoku, velikem za polovico Slovenije (10.990 km²), zdaj živi več kot dva milijona prebivalcev. Domačini so večinoma potomci osvobojenih sužnjev. Večina belcev se je po razglasitvi neodvisnosti odselila. Razen njih živi na otoku še nekaj Kitajcev in Indijcev, ki so jih na Jamajko kot ceneno delovno silo po odpravi suženjstva pripeljali plantažniki.

Uradni jezik je angleščina, toda domačini pogovorno uporabljajo mešanico jezikov, imenovano patua. Ta je tujcem nerazumljiva, čeprav je zasnovana na temelju angleščine z vplivi afriških jezikov, francoščine in španščine. Jamajčani so po zaslugi različnih okoliščin znani po vsem svetu. Nedo dolgo tega je bila za miss sveta izbrana Jamajčanka, nekateri so zvezde ameriške profesionalne košarkarske lige, jamajški atleti pa dosegajo odmevne rezultate na vseh večjih tekmovanjih. Konec kon-

cev ne smemo pozabiti na poleg ruma najbolj znan jamajški proizvod, reggae. Glasba nenavadno prijetnih ritmov je v šestdesetih letih nastala prav na tem karibskem otoku in s pomočjo Boba Marleya zaslovela po vsem svetu.

Večina prebivalcev je protestantov. Mnogi pripadajo anglikanski cerkvi, baptistom, metodistom, pa tudi različnim sektam. Med slednjimi je najbolj razširjeno rastafarijsko gibanje, ki je nastalo na Jamajki v tridesetih letih 20. stoletja. Začetnik gibanja Marcus Garvey (1887–1940) je v svojih govorih napovedoval kronanje črnega kralja, ki bo osvobodil zatirano temnopoltoljudstvo. Ko so leta 1930 za cesarja Etiopije okronali Hailea Selassia, čigar sorodstvene vezi naj bi segale vse do svetopisemskih kraljev Davida in Salomona, so se zapostavljeni revni črnci na Jamajki takoj oprijeli izrečene prerokbe. Razširila se je misel, da je Haile bog v človeški podobi. Potrditev svojih domnev so našli v vnetem prebiranju Biblije, kar je še zdaj

eno od pomembnejših opravil rastafarijcev. Etiopska beseda ras pomeni vladati, Haile Selassie pa se je pred kronanjem imenoval Tafari Makonnen; beseda rastafarijci je torej sestavljena.

Člani kulta so skušali živeti neodvisno, brez prosjačenja in dela za borno mezdo. V nekakšnih skupnostih so živeli od ribarjenja, kmetovanja in različnih obrti. Toda gibanju so se začeli priključevati tudi bolj nestrpni in nekultivirani ljudje. Zaradi njih je kult postal razvpit po nasilnosti. Oblasti so jih dolgo časa preganjale, saj so veljali za nevarne delomrzneže in odvisneže od mamil. Toda gibanje se je med revnimi nezadržno širilo, saj je v svoji biti vsebovalo protest proti nepravičnim družbenim razmeram.

Za rastafarijce so značilni lasje, spleteni v vitice, imenovane »dreadlocks« (strah vzbujajoči kodri), kakršne so nekoč nosili etiopski vojščaki. Rastafarijci se radi pohvalijo, da je

Slika 1: Skozi tropske gozdove se prebijajo številne reke (foto: Igor Fabjan).

Slika 2: Redki sušni predeli otoka prav nič ne spominjajo na tropski raj (foto: Igor Fabjan).

njihovo gibanje pravzaprav pozitiven način življenja, neodvisen od lažne socialne svobode in družbenih norm. Še vedno se vračajo k naravi in čimbolj naravnemu življenju. Mnogi privrženci kulta zavračajo hrano živalskega izvora in se prehranjujejo v glavnem kot vegetarijanci. Radi uporabljajo razne zdravilne rastline, med katere uvrščajo tudi marihuano.

Od leta 1872 je glavno mesto Jamajke Kingston in zdaj živi v njem dobra četrtina Jamajčanov. V mestu in okolici je precej tovarn, kar je posledica izjemnega naravnega pristanišča. Obalo pred odprtim morjem varuje 14 km dolg polotok, na koncu katerega je nekdanje gusarsko mesto Port Royal. Želja po boljšem življenju je v Kingston sčasoma privabila na tisoče priseljencev, ki so prodali svoje borno imetje na podeželju in prispeli v veliko mesto z velikimi pričakovanji. Večini se želje po dobrem zaslužku niso nikoli uresničile. Še več, v mestu je bilo življenje težje, saj tu ni bilo mogoče živeti od obdelovalnih zemljišč, ki zadostu-

jejo za preživetje velikih družin na vasi. Vendar poti nazaj ni bilo več! V nekaterih predelih Kingstona so zrastle velika naselja zasilnih kolib. Zaradi stalne brezposelnosti se mnogi zatekajo h kriminalu in prav v najrevnejših četrtih domujejo številne tolpe, ki bolešno varujejo »svoja« ozemlja. Oboroženi spopadi, med katerimi so pogoste tudi nedolžne žrtve, so postali že skoraj vsakdanji pojav.

In prav tu, v najrevnejših predelih Jamajke, je nastal najuspešnejši jamajski izdelek. V Trench Town, eno izmed revnih četrti priseljencev, segajo korenine reggaeja. Tu je začel svojo glasbeno pot Robert Nesta Marley. S skupino The Wailers je že v šestdesetih letih niral uspešnice na jamajški glasbeni sceni, toda brez pravega finančnega učinka. Ko pa je njegova glasba prodrla tudi izven jamajških meja, se je začela bliskovita kariera glasbenika, ki je utrdil nov slog glasbe v svetovnem merilu. Marley je dal reggaeju novo vsebino, ki je svojo sporočilnost črpala iz verskega kulta rastafari

in socialnih krivic. Marleyeve pesmi govorijo o bedi, pomanjkanju in trdem življenju revnih množic. Vse to je sam dobro poznal, saj je velik del življenja preživel v revnih barakarskih četrteh jamajske prestolnice.

Reggae je še vedno doma predvsem na Jamajki, kjer ves otok dobesedno živi v ritmih te glasbe. Vrstijo se koncerti in tudi najbolj nereden turist slej ko prej naleti na lokalne zabavljake v katerem izmed hotelov. Največji koncert je Reggae Sunsplash, na katerem se vsako leto na začetku avgusta zbere na desettisoče ljubiteljev reggaeja. Svetovni festival reggaeja traja teden dni, na njem pa se zvrsti prek sto izvajalcev.

Jamajka, tretji največji karibski otok, leži 150 km južno od Kube. Na otoku je tropsko podnebje s povprečno letno temperaturo okrog 28° C. Na vzhodu Jamajke se dvigajo prek 2000 metrov visoki vrhovi Modrega gorovja (Blue Mountains). Na večjem delu otoka prevladuje tropsko rastlinstvo, le na najbolj sušnih območjih se razprostirajo savane z niz-

kimi grmi in redkimi drevesi. Deževni gozd marsikje sega vse do obal in to je enkratna priložnost za potepanje med drevesnimi velikani, pisanimi cvetovi in velikanskimi ovijalkami. Sprehod po gozdnih stezicah je popolnoma varen. Na otoku namreč že dolgo ni kač, saj so jih iztrebili mungi. Prav tako ni omembe vrednih strupenih pajkov ali kakšnih drugih živali, ki bi utegnile ogrožati ljudi. Aligatorji živijo le v nekaterih rekah, a človeku niso posebno nevarni in se mu praviloma umaknejo s poti. Sicer pa so prav reke ene od glavnih privlačnosti na otoku. V okolici Montego Baya in Port Antonia že desetletja turiste prevažajo z bambusovimi splavi. Tovrstne vožnje po rekah si je omislil filmski igralec Errol Flynn, ki se je, tako kot mnogo drugih zvezdnikov, rad zadrževal na Jamajki. Nekoč so s splavi po večjih rekah prevažali banane in druge pridelke, zdaj pa le še turiste.

Od nekdanjih velikih plantaž jih je ostalo le še nekaj. Na njih prevladuje pridelovanje

Slika 3: Britancem je prinašal največje dobičke sladkorni trst (foto: Igor Fabjan).

Slika 4: Turizem se razvija le v nekaterih obalnih mestih (foto: Igor Fabjan).

Slika 6: Na ulicah Kingstona, prestolnice otoka (foto: Igor Fabjan).

Slika 5: Poleg ruma je zelo cenjena tudi jamajska kava. Najboljšo pridelujejo v notranjosti, na pobočjih Modrih gora (Blue mountains) (foto: Igor Fabjan).

banan in sladkornega trsta. Na nekaterih skušajo zaslužiti tudi na račun turistov. Za nekaj dolarjev jim namreč razkažejo neobičajne tropske pridelke. Obiskovalci se lahko seznanijo z raznovrstnim eksotičnim sadjem, kakovci ali kavo, za oddih pa se jim postreže s kozarčkom ruma ali punča. Alkoholne pijače so eden od produktov sladkornega trsta, ki je bil nekoč na otoku najbolj razširjena kulturna rastlina. Jamajški rum je svetovno znan. Izdelujejo več vrst belega in rjavega ruma ter raznih likerjev, narejenih na osnovi ruma in kave ali eksotičnega sadja. V izogib transportnim stroškom, rum običajno destilirajo kar na plantažah sladkornega trsta.

S kmetijstvom se ukvarja le dobra petina vsega zaposlenega prebivalstva. Skoraj tri četrtine kmetijske pridelave odpade na majhne kmetije z manj kot 2 ha obdelovalnih zemljišč. Med rudnimi bogastvi je najpomembnejši boksit, zaradi katerega se je razvila barvna metalurgija. Marsikje sta izkopavanje in prevoz boksita prišla navzkriž z eno od vodilnih gospodarskih panog – turizmom. Otok sonca, kot ga radi imenujejo domačini, so prvi turisti začeli odkrivati že konec 19. stoletja. Kmalu je postal zatočišče petičnežev, med katerimi so našle mesto tudi številne filmske zvezde.

Jamajka je še vedno priljubljena med bogataši, vendar si lahko malo manj razkošen

oddih privoščijo tudi povsem vsakdanji ljubitelji morja in sonca. Danes se turisti odločajo predvsem za varno zavetje hotelskih kompleksov. Najlepše plaže, ki so običajno pogoj za razvoj masovnega turizma, se razprostirajo na severu otoka. Tu je tudi med tujci najbolj znani Montego Bay, ki velja za glavno turistično središče Jamajke. Turiste privabljajo predvsem sonce, bele peščene obale in vroča karibska zabava z obvezno glasbo.

Vedno večjo razsežnost dobiva tako imenovani seksualni turizem. Ob visoki stopnji brezposelnosti so za mnoge postavne domačine bela dekleta nenadomestljiv vir zabave, lagodnega življenja in predvsem denarja. Vsaka nova »ljubezen« jim omogoči udobno streho nad glavo, nekajtedensko pohajkovanje po lokalih, najem avtomobila, kakšno darilce in še kaj. Najbolj navdušena dekleta temnopolte ljubimce odpeljejo kar v svojo domovino, vendar se le malokatero znanstvo konča s poroko in srečnim življenjem v dvoje. V zimskih mesecih sem zahajajo predvsem Američanke, medtem ko v poletnih mesecih tropske plaže zasedejo Evropejke. Med njimi je največ Nemk, ki si tu brez zadržkov privoščijo seksualni turizem, podobno kot njihovi moški kolegi na Tajskem.

Mnogi tujci prihajajo na idilične plaže tudi zaradi marihuane, ki je tu, sredi tihotapskih poti med Južno Ameriko in ZDA, primerno poceni. Policija preprodajalcev preveč zavzeto ne preganja, čeprav kar pogosto koga zaloti z večjo količino mamil. Toda to je le kapljica v morju, saj so organizatorji razpečevalskih poti za jamajško roko pravice praviloma nedosegljivi, obenem pa ima ta dovolj preglavic z domačim nasiljem.

Kljub gradnji velikih turističnih središč v Montego Bayu, Negrilu in nekaterih drugih krajih, je na otoku še vedno dovolj prostora tudi za ljubitelje samotnih koticov. Predvsem južna obala se ponaša s številnimi peščenimi zalivi, ob katerih so namesto hotelov zrasli le preprosti bungalovi. V njih v družbi z domačimi ribiči dneve ali celo tedne lenarijo ljubitelji lagodnega življenja. In prav to je tisti pravi tropski raj, kakršnega turisti v urejenih hotelih le težka doživijo ...

Otoška hrana je raznovrstna. V cenejših restavracijah so na voljo razne morske in mesne jedi ter zelenjavne enolončnice za nekaj ameriških dolarjev. Na ulicah prodajajo zanimivo jamajško specialiteto »jerk chicken«, kar bi lahko prevedli kot »nori piščanec«. Piščance pražijo nad ogljem v nekakšnem žaru, ki ga naredijo kar iz pločevinastega soda. Tako pripravljen piščanec ima poseben okus, ker se obenem peče in prekajuje, saj je ražen zaprt v sodu. Svoje naredijo tudi prijetno pekoče začimbe z obilico pimenta. Na podoben način pripravljajo tudi svinjino, ribe in rake.

Še bolj zanimiva jamajška specialiteta je nenavaden sadež, imenovan aki, na zunaj podoben rdeči papriki. Užiten je šele, ko se sam odpre in se pokažejo rumenkasti segmenti, podobni za prst debelim črvom. Nekateri uživajo sadež surov, okusnejši pa je kuhan, saj takrat dobi okus po jajcih oziroma omleti. Kot posebno specialiteto ga ponudijo za zajtrk skupaj z nasoljeno ribo. Sadeža v trgovinah ne prodajajo, dobiti pa ga je mogoče na vsaki tržnici. Toda potrebna je previdnost, saj so akiji strupeni, če jih oberejo prezgodaj. Na otoku je vsako leto kar nekaj zastrupitev s to kočljivo poslastico, ki se v najslabšem primeru lahko konča celo s smrtjo.

1. Booth, E. 1991: *Jamaica and the Greater Antilles*. Crowood Travel Guide.
2. Severna in Srednja Amerika, Veliki Antili. Zbirka *Dežele in ljudje*. Mladinska knjiga. Ljubljana, 1991.

**EVROPSKA DIMENZIJA POUKA
GEOGRAFIJE – III. MEDNARODNA
KONFERENCA V BANSKI BYSTRICI
(SLOVAŠKA) 22. IN 23. MAREC 2000**
Ana Vovk Korže

Organizacijo in izvedbo tokratne mednarodne konference o evropski dimenziji pouka geografije je prevzela Katedra za geografijo na Univerzi Mateja Bela v Banski Bystrici na Slovaškem. Mesto Banska Bystrica leži v dolini reke Hron, ki teče skozi mesto. Univerzo Mateja Bela najdemo v zahodnem delu mesta, od koder se odpira pogled na smučarski center Nizke Tatry na severu in Slovaško rudogorje na jugu.

Katedra za geografijo je v sklopu fakultete prirodoslovnih ved in je po velikosti (številu zaposlenih) srednje velika, saj šteje 11 redno zaposlenih in 7 pogodbenih šodelavcev. Izvedbo konference je vodila dr. Katarina Čizmarova, ki na Katedri za geografijo predava regionalno geografijo ter didaktiko geografije.

Univerza Mateja Bela v Banski Bistrici povezuje prirodoslovno (leva stran stavbe) in humanistično fakulteto (desna stran). Geografija je na prirodoslovni fakulteti (foto: A. Vovk Korže).

Stari del mesta je obnovljen, široka promenada pa namenjena le pešcem. Velika razlika je med starejšim delom mesta, ki je večinoma obnovljen in kjer se stavbe fiziognomsko dopolnjujejo, ter obrobjem mesta, ki je izrazito »blokovo« (foto: A. Vovk Korže).

Kot je povedala sama, pestijo katedro finančne težave, zaradi katerih si ne morejo kupiti sodobnejše opreme za izvajanje seminarjev, vaj in predavanj. Konferenca je bila nadaljevanje prve in druge konference o evropski dimenziji pouka geografije, ki sta se začeli leta 1998 in 1999. Prva konferenca je bila v Ostravi na Katedri za socialno geografijo Pridoslovne fakultete ostravske univerze Češke republike. Konferenco je vodil dr. Arnošt Wahla. Lansko leto je v Sosnowiecu (na Poljskem, severozahodno od Krakowa) potekala konferenca z naslovom Pouk geografije v dobi transformacije v organizaciji Univerze Slaski na Katedri za didaktiko geografije. Organizacijo je pripravil dr. Adam Hibszer. Letošnja tretja konferenca v Banski Bystrici je bila namenjena ugotavljanju realizacije evropske dimenzije pri pouku geografije na vseh stopnjah šolanja.

Cilji konference so bili:

- predstaviti pogoje in možnosti za realizacijo evropske dimenzije pouka v geografskem izobraževanju,
- aktualizirati pouk geografije Evrope (vnesti poznavanje sodobnih procesov v Evropi),
- izdati zbornik prispevkov (najavljenih je bilo 26 referentov),
- poročati sekciji geografskega izobraževanja (Banska Bystrica) o sklepih konference ter o stanju geografskega izobraževanja udeleženi držav.

Ciljem konference je sledila vsebinska usmerjenost prispevkov, ki so bili razvrščeni v tri skupine: pouk geografije Evrope v osnovni in srednji šoli ter na fakulteti, priprava učitelja geografije na poučevanje o geografiji Evrope ter realizacija geografskega izobraževanja (metode in oblike poučevanja, proces ter multimedijška podpora). Konferenco je dopolnjevala razstava učbenikov, šolskih atlasov in delovnih zvezkov s tematiko geografije Evrope (na razstavi so se znašli tudi slovenski učbeniki, ki jih je dr. Čizmarova s ponosom pokazala udeležencem).

Po slavnostni otvoritvi dvodnevne konference, pozdravil nas je dekan fakultete, je sledila predstavitev prvega sklopa referatov. Če navedem le nekaj naslovov: »Evropa v geografskem izobraževanju v srednji šoli«, »Realizacija evropske dimenzije v osnovnih šolah na Češkem«, »Realizacija geografskega izobraževanja geografije Evrope na FPV UMB v Banski Bystrici«, »Evropska dimenzija izobraževanja v geografiji na Zahodnočeški univerzi v Plznu«. Avtorica tega prispevka je predstavila usmerjenost regionalne geografije v Sloveniji v novi devetletni osnovni šoli, v gimnazijah ter na fakultetah s poudarkom na visokošolskem študiju regionalne geografije Evrope na fakulteti. Evropska dimenzija pouka geografije se je na naših šolah že uveljavila, o čemer sta pisala dr. J. Kunaver in mag. T. Resnik Planinc z Oddelka za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani.

O poučevanju regionalne geografije Evrope so poročali referenti iz Češke, Madžarske in Poljske (pa

seveda iz Slovenije). Skupna ugotovitev v diskusiji je bila, da je v pouk geografije nujno vključevati vsebine EU in da se o evropski dimenziji lahko učijo posredno preko projektov za dijake in učence. V naslednjih tematskih sklopih so sledili referati o teoretskih postavkah prirodoznanstvenega izobraževanja, o znanju učencev osnovnih šol o EU, o aktualnih informacijah z interneta o realizaciji evropske dimenzije pri pouku geografije ter o multimedijskih programih za poučevanje procesov v evropski integraciji.

Zanimiva je ugotovitev, da je zasnova vsebin regionalne geografije Evrope podobna na Slovaškem, Češkem, v Sloveniji in na Poljskem. Obravnavani fizično- in družbenogeografski elementi so kavzalno povezani. K temu pripomorejo tudi kvalitetni učbeniki in delovni zvezki. Manj pa je poudarka na sodobnih procesih, ki se danes odvijajo v Evropi in ki nimajo regionalnih meja. Premalo so poudarjena izhodišča za ohranitev majhnih narodov (ohranjanje multikulturalnosti), varovanje okolja (ekologizacija) in globalizacija kot svetovni in neustavljivi proces, ki že danes vpliva na gospodarsko usmerjenost posameznih držav.

Med udeleženci konference, ki so prišli iz sosednjih držav Slovaške (razen iz Avstrije), je bilo čutili veliko podobnih razmišljanj. Sklepna ugotovitev konference je bila, da se je evropska dimenzija pouka geografije že utrdila v šolah in da jo izvajajo na različne načine.

XI. LETNI KONGRES EGEA (3.–9. 10. 1999, NUNSPEET – NIZOZEMSKA) Matija Zorn

XI. letni kongres EGEA (European Geography Association for Students and Young Geographers) z delovnim naslovom »Lowlands in high perspective – Marshlands, Mainports and more...«, je tokrat potekal v kraju Nunspeet na Nizozemskem med 3. in 9. oktobrom 1999. Na kongresu se je zbralo 118 študentk in študentov geografije ter mladih geografov iz tridesetih univerz šestnajstih evropskih držav.

Delo na kongresu je potekalo v obliki strokovnih tematskih predavanj, delavnic, poglobljenih razgovorov, ekskurzij in terenskega dela. Vzporedno je potekalo osem delavnic:

1. Preureditev obal na Nizozemskem,
2. »Mainports«,
3. Polinuklearne regije v Evropi – primer Randstada,
4. GIS,
5. Evropska predstava o Nizozemskem,
6. Evropske integracije,
7. Turizem in njegov vpliv na ruralna območja,
8. Fizičnogeografski prerez Hulshorsterzanda.

Večina delavnic je imela težišče problematike na Nizozemskem. Vse pa so skušale vplesti poleg holandskega še evropski pogled na zastavljene probleme.

Na prvi delavnici so se ukvarjali s preureditvami oz. obnovo, ki so jo v zadnjih letih izvedli na nizozemskih morskih in rečnih obalah, saj bi bilo 65 % države poplavljenе ob visokih morskih in rečnih vodah. Po zadnji veliki katastrofalni poplavi leta 1953 so začeli z različnimi projekti, ki so vsi skupaj ustvarili velik zaščitni sistem, ki bi varoval državo pred poplavami. Na delavnici so bile predstavljene tudi antropogene geomorfološke spremembe na obalah.

Druga delavnica se je na kratko imenovala »Mainports«. Na Nizozemskem se velik del prostorske politike ukvarja z razvojno integracijo dveh t. i. »mainportov«. To sta rotterdamoška luka in amsterdamsko letališče Schiphol. Ker delujeta kot mednarodni središči, privabljata veliko prometa in povzročata resne probleme za okolje in ljudi. Problemi so povezani z onesnaženostjo zraka in morja, s hrupom in vse večjimi potrebami po prostoru ... Delavnica se je ukvarjala z delovanjem »mainportov« na nacionalni in evropski ravni, kot tudi s problemi, ki jih njihovo delovanje povzroča.

Dominantna oblika urbanizacije v velikem delu zahodne Evrope je t. i. polinuklearna urbana regija. To je regija, v kateri manjka dominantni ekonomski, kulturni in politični center, pač pa so funkcije razpršene po več centrih, ki so si med seboj enakovredni. Centri v taki urbani regiji so povezani v močno prometno in komunikacijsko mrežo, tako da delujejo kot funkcijska enota. Primer take večjedrne urbane regije je tudi Randstad, na območju katerega so tudi štiri največja nizozemska mesta (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag in Utrecht) in večje število srednje velikih mest, katerih število prebivalcev in število delovnih mest se je skokovito povečalo po letu 1970. Na tej delavnici, ki je vključevala tudi ekskurzijo v Lelystad, Amsterdam in Utrecht, so udeleženci skušali izdelati model bodočega razvoja Randstada.

Ker so danes GIS-i pomemben pripomoček pri geografskem proučevanju, je bila ena od delavnic namenjena tudi tej tematiki. Skušali so odgovoriti na naslednje vprašanje: kateri fizičnogeografski faktorji vplivajo na poselitveni vzorec v regiji Veluwe (Nizozemska).

Na peti delavnici so udeleženci ugotavljali, kako na Nizozemsko in na njene prebivalce gledajo v različnih državah Evrope oz. kaj in koliko o Nizozemski spregovorijo v teh državah v izobraževalnem procesu, preko turističnih informacij ali preko komercialnih oglasov. Cilj je bil ugotoviti podobnosti in razlike v poznavanju Nizozemske med državami.

V delavnici o evropskih integracijah so udeleženci preko pogovora in referatov skušali odgovoriti na naslednja vprašanja: Kaj pričakujemo od Evrope? Kakšno Evropo hočemo? Ali je Evropska zveza omejena le na Evropo? Kje so meje evropskih integracij?

Kot že nekaj zadnjih let je bila tudi tokrat organizirana turistična delavnica, saj turizem kot najhitrej-

še rastoča gospodarska dejavnost postaja zelo pomemben dejavnik v družbenem in naravnem okolju. Na eni strani prinaša delovna mesta in spodbuja razvoj, na drugi pa obremenjuje okolje in ruši kulturno identiteto mnogih območij. Zelo znana primera sta Blejsko jezero in Costa del Sol.

Na delavnici so bila predstavljena sredozemska turistična območja, ki jih je obalni turistični boom v šestdesetih, sedemdesetih in osemdesetih letih pustil ob strani. Taka območja so npr. Alentejo na Portugalskem in notranjost Španije. Turizem je v teh območjih predvsem izboljšal ekonomsko stanje in zaustavil depopulacijo, povečal pa se je problem vodne oskrbe.

Le ena delavnica je bila na tokratnem kongresu namenjena fizični geografiji in znotraj te predvsem pedogeografiji. Sipine, ki jih danes najdemo v notranjosti Nizozemske, so zadnji ostanki obsežnega območja potujočega peska, ki je nastal v srednjem veku kot rezultat obsežne deforestacije. Lep primer takega območja je tudi Hulshostersand vzhodno od Nunspeeta. Udeleženci so imeli na terenu priložnost študirati vegetacijsko zaporedje od golega peska do gozda, kot tudi razvoj prsti v tej smeri. Na delavnici so posvetili nekaj pozornosti tudi manjšim geomorfološkim oblikam, ki so značilne za peščena tla.

Organizirane so bile tudi tri skupne ekskurzije, ki so nosile naslov:

1. Pridobivanje kopnega – na primeru Flevolanda,
2. Fluvialni relief,
3. »Mainport Rotterdam«.

Na prvi ekskurziji, ki je vodila v Flevoland in Noord-Oostpolder, so se udeleženci seznanili s tem, kako je potekala »kolonizacija« novo pridobljenega kopnega. »Severovzhodni polder« je bil rezerviran za kmetijstvo, medtem ko je bil vzhodni Flevoland urbaniziran. Novo nastala mesta (npr. Almere) so ponudila nov (večji) življenjski prostor prebivalcem gostoposelnega Randstada. Privlačnost takega območja je delovala predvsem na družine z otroki.

Na drugi ekskurziji so organizatorji skušali prikazati, kako poteka gospodarjenje z vodami (rekami in morjem) na Nizozemskem ter kako so se lotili rekonstrukcije starih »dajkov«, saj so se ti pokazali za neuporabne med poplavami v letih 1994 in 1995.

Tretja ekskurzija je imela naslov »Mainports«. To je tipični Nizozemski termin, ki pomeni pristanišče ali letališče, katerega gravitacijsko območje sega preko državnih meja. Na Nizozemskem sta taka primera amsterdamsko letališče Schiphol in največje evropsko pristanišče Rotterdam, v katerega je tudi vodila ekskurzija. Površina rotterdamskega pristanišča meri 10.500 ha (Koper 1.600 ha), letno pa pretovorijo 314,8 mio. t blaga (Koper 8,5 mio. t; oba podatka sta za leto 1998). Letališče Schiphol je s 25 mio. (1995) prepeljanih potnikov četrto v Evropi (za londonskimi in pariškimi letališči ter za Frankfurtom), na četrtem mestu pa je tudi glede prepeljanega blaga. Letno pris-

peva 1,9% nizozemskega bruto družbenega proizvoda. Za primerjavo lahko navedemo, da je letališče Brnik pred zadnjimi balkanskimi vojnami leta 1990 imelo okrog 1,4 mio. potnikov.

Na tokratnem kongresu smo sodelovali tudi študentje geografije obeh slovenskih univerz, ki smo združeni v dveh društvih oz. v dveh EGEA-jinih entitetah. To sta »EGEA Maribor« in »EGEA Ljubljana« oz. Društvo mladih geografov Slovenije (DMGS). EGEA Ljubljana je na kongresu tudi kandidirala za organizacijo naslednjega letnega kongresa in po glasovanju kandidaturo tudi dobila. Naslednji, t. j. **XII. letni EGEA kongres** z delovnim naslovom »Europe on Crossroads – Evropa na razpotjih«, bo tako potekal med 30. septembrom in 6. oktobrom 2000 v Bohinju (Slovenija), kjer pričakujemo preko sto študentk in študentov geografije ter mladih geografov iz preko tridesetih evropskih univerz.

Kongres v Bohinju je nam, študentom geografije in mladim geografov velik izziv in nam ponuja priložnost za promocijo in predstavitev Slovenije ter njene edinstvene kulturne in pokrajinske raznolikosti.

Vse, ki bi vas zanimalo več o organizaciji in organizatorjih kongresa, o delavnicah in o vodjih le-teh ter o samem poteku kongresa, vabimo, da si v naslednjih mesecih pred kongresom informacije o tem preberete na dveh medmrežnih naslovih: <http://www.komisp.org/egea/> in <http://egea.geog.uu.nl/egea.html>. Svoja vprašanja lahko pošljete tudi na naš naslov elektronske pošte: egea_ljubljana@hotmail.com

ŠALEŠKA JEZERA Natalija Špeh

Pomembno obogatitev na tržišču slovenskih domoznanjskih del je prinesla knjiga *Šaleška jezera* mag. Emila Šterbenka. Izšla je v juniju 1999 v skupnem založništvu in izdaji Inštituta za ekološke raziskave ERICO Velenje, kjer je avtor tudi zaposlen, in Založbe Pozoj Velenje. Grafično oblikovanje zanjo je prispeval Rok Poles, mladi arhitekt iz Velenja.

Podnaslov knjige Vpliv premogovišča na pokrajinsko preobrazbo Šaleške doline nakazuje, da gre za obsežno strokovno delo, ki je rezultat večletnega interdisciplinarnega dela številnih strokovnjakov z inštituta ter njihovih zunanjih sodelavcev. Območje proučevanja so pojezerja šaleških jezer v nižinskem delu Šaleške doline, ki ležijo hkrati na ugrezninskem območju velenjskega premogovnika. Zaradi premogovniške dejavnosti se je od prvih začetkov izkopavanja lignita leta 1845 pa do danes pogreznilo dno doline za več kot 100 milijonov m³. Najgloblje dele je zalila voda in tako so nastala Škalsko, Velenjsko in Družmirsko jezero. Zaradi ugreznanja se to območje prazni. Do leta 1999 se je moralo preseliti več kot 1500 prebivalcev.

Vsebinsko je pretežni del knjige strokovnega značaja. Avtor kot nekdanji prebivalec izginule vasi Družmirje ter stalni spremljevalec nastajanja in širjenja šaleških jezer je vmes vložil osebna doživljanja in misli o uničevanju, problematiki ugrezjanja in ojezerjevanja kulturne pokrajine.

Na skoraj dvesto straneh je 90 fotografij, 16 tematskih kart in več preglednic in grafičnih prikazov podatkov, ki bralcu zelo nazorno predstavijo med Slovenci malo znano mikroregijo šaleških pojezerij, ki so že uvodoma podrobno predstavljena. Vključeni so tudi prikazi podvodnega reliefa z natančnimi podatki. Kasneje razširi avtor njihovo predstavitev z natančnim opisom naravno- in družbenogeografskih potez. Spoznamo nekaj strokovnih izrazov v zvezi z ugrezninskimi območjem. Zopet se pojavi narečni ali boljše žargonški izraz »šaht«, ki pomeni glavni premogovniški jašek. Potem so opisana tri glavna obdobja ter način izkopavanja v velenjskem premogovniku, ki je glavni vzrok za nastanek jezer v Šaleški dolini. Seznanimo se tudi z reliefnimi spremembami, ki so prva posledica podzemnega odkopavanja, avtor pa kartografsko in slikovno predstavi spremembe v rabi tal in namembnosti zemljišč, ki jih je čedalje intenzivnejši poseg odkopa zahteval. V nadaljevanju sledita umestitev obravnavanega območja in predstavitev njegovega pomena oziroma gospodarskih in socialnih posledic premogovništva, ki jih nosi vsa Šaleška dolina, tako negativne (uničenje kulturne pokrajine, izseljevanje) kot pozitivne (za slovenske razmere nadpovprečna urbanizacija in industrializacija Šaleške doline).

V naslednjem poglavju izvem, kaj se je dogajalo z jezeri v začetku njihovega nastajanja do odločilnih ekoloških spoznanj in raziskav, ki so privedle do načrtovanega in nadzorovanega varovanja jezer. Ob koncu avtor izpostavi jezera kot velik rekreacijsko-turistični potencial, za katerega je treba pripraviti razvojne načrte v skladu z njegovo nosilnostjo in samočistilnimi sposobnostmi okolja, kar bo omogočilo sonaravni razvoj pojezerij šaleških jezer ter celotne Šaleške doline.

Pričujoča knjiga obravnava dolinski del Šaleške doline, o kateri je leta 1963 zadnje obširno geografsko strokovno delo objavil dr. Anton Sore v knjigi Velenjska kotlina včeraj in danes. Monografija Šaleške doline pa je tudi ena od nalog, ki smo si jo zadali v prihodnje geografi na ERICu.

ATLAS JEZIKOV Drago Kladnik

Bogato bero priročnikov iz zadnjih let je na našem majhnem trgu konec lanskega leta obogatilo pomembno delo, ki je po svoji zasnovi sicer hudo strokovno, a v svoji sporočilnosti dovolj poljudno ter pestro

zasnovano, da lahko ponudi številna spoznanja vsem tistim, ki so si pripravljene vzeti čas in se vanj poglobiti. Ti »radovedneži« bodo presenečeni, s koliko novimi dejstvi jih bo obogatil Atlas jezikov. Gre za slovensko priredbo angleškega izvirnika The Atlas of Languages, ki ga je leta 1996 izdala založba Quatro. Slovenska verzija z 224 stranmi formata 29 x 22 cm je izšla pri založbi DZS. Prevedel in priredil jo je Andrej Skubic, jezikovni pregled je opravila Ana Starešinič, likovno-grafični urednik je bil Nedžad Žujo, urednik pa Aleš Pogačnik.

V uvodu so na kratko predstavljene in povzete glavne jezikovne razvojne značilnosti. Prvi del ima naslov Razvoj in širjenje jezikov. V njem so prikazani različnosti jezikov v času in prostoru, jeziki in narečja, imena jezikov, nekateri geografski vidiki jezikov (pojasnjeno je na primer, da je izoglosa črta na zemljevidu, ki zaznamuje mejo med območjem ene besede, besedne oblike ali izgovorjave), jezikovne družine, rekonstrukcija prajezika, primerjave skozi zgodovino, jezikovni stiki, izposojenke in izposojanje, zamenjava jezika in substrat ter jezikovne zveze. Glavne značilnosti so prikazane na preglednih zemljevidih, med besedilom pa so tudi številne fotografije, skice, umetniške slike, grafiki in preglednice, ki povedano umljivo ponazarjajo.

V drugem delu je govora o jezikovnih družinah v posameznih delih sveta. Ker za vseh 6000 jezikov položaja in sorodstvenih vezi ni mogoče predstaviti, so v družinska drevesa in zemljevide vključeni samo večji jeziki ali tisti, o katerih je posebej govora v besedilu. Pregled je urejen predvsem po zemljepisnih območjih, delno pa po jezikovnih družinah. Ker se ti delitvi le redko popolnoma ujemata, ju je potrebno skrbno razlikovati. Ta del knjige je razdeljen v sedem podpoglavij z naslovi Evropa in Evrazija, Južna in jugovzhodna Azija, Afrika in Bližnji vzhod, Tihi ocean, Avstralija, Amerika ter Pidžini in kreolski jeziki.

Tretji del knjige je namenjen prikazom izvora in razvoja pisav. Zapis je bogato dokumentiran z grafičnimi ponazoritvami, ki lahko tudi manj večjemu bralcu razkrijejo mnoge podrobnosti. V zadnjem, četrtem delu z zgornjim naslovom Izginjanje in oživljanje jezikov so opisani načini in vzroki, zaradi katerih jeziki umirajo (med drugim izvemo, da naj bi bilo v času največje raznoličnosti na svetu med 10.000 in 15.000 jezikov in da na otočju Vanuatu le nekaj več kot 150.000 prebivalcev govori vsaj 105 prepoznavnih jezikov, tako da je Vanuatu s po enim jezikom na 1500 prebivalcev jezikovno najbolj raznolika država), preusmerjanje zamenjave jezika, prizadevanja za oživljanje jezikov (najuspešnejši primer oživitve je hebrejščina, izvirni jezik dela Stare zaveze, ki dolga stoletja ni bila v rabi in so jo negovali le učenjaki ter duhovniki pri bogoslužju, z naselitvijo Židov v Izraelu po 2. svetovni vojni pa se je ponovno uveljavila v splošni rabi) ter raznoličnost jezikov in javnih občilih.

Na koncu je ob virih in stvarnem kazalu dodan še slovar jezikovnih izrazov. Ta pride prav jezikoslovno slabše razgledanim bralcem. Knjiga je namreč bolj kot geografska ponazoritev jezikoslovna študija, ki pa je v svojem pristopu vendar dovolj poljudna, da je lahko razumljiva vsakemu, ki se v njeno vsebino vsaj nekoliko poglubi. Prikaz podobnosti in razlik ter medsebojnih zvez med jeziki je namreč zasnovan na predstavitvi in primerjavah jezikovnih posebnosti in različnih slovničnih prvin, kakršne so na primer sklanjatev, število, uporaba trpnika, predpon in pripon, samostalniški razredi, klasifikatorji, ki označujejo značilne lastnosti, besedni red in še številne druge. Knjiga je gotovo pomembno delo, ki bo s (sem in tja pretirano) poljudnimi opisi razvojnih značilnosti jezikov (zato se določene navedbe po nepotrebnem večkrat pojavljajo) tudi prenekateremu geografu zagotovila obilo zadovoljstva.

ATLAS SVETIH IN SKRIVNOSTNIH KRAJEV

Drago Kladnik

Za tem nič kaj domiselnim in kar preveč očitno tržno naravnanim naslovom se skriva izredno kakovostno knjižno delo, ki ga je konec leta 1999 izdala založba Slovenska knjiga in z njim obogatila svojo bogato zbirko priročnikov. Gre za prevod angleškega izvirnika iz leta 1996, katerega avtor Colin Wilson je izjemno ploden pisec. Napisal je na ducate knjig in na stotine člankov. Knjigo s 192 stranmi formata 31 x 25 cm je prevedla Darinka Kodermac Patačko, njen strokovni pregled je opravil Miha Kosi, uredila jo je Danica Štumberger Novosel, tehnična urednica pa je bila Jelka Mihelič.

S čudovitimi fotografijami opremljena in razgibano oblikovana knjiga je sestavljena iz dveh delov. V prvem avtor podrobno predstavi izbrane primere (okrog 100) svetih in skrivnostnih krajev sveta. Za razliko od podobnih priročnikov je pregled zasnovan regionalno, pri čemer je treba reči, da je členitev malce nenavadna in odraža tako vlogo, ki jo je v civilizacijskem razvoju posameznim območjem pripisal avtor, kot njegova osebna nagnjenja. Prikazi si sledijo v naslednjem zaporedju: Afrika in bližnji vzhod, Grčija in Sredozemlje, Evropa in Rusija, Velika Britanija in Irska, Severna Amerika, Srednja in Južna Amerika, Oceanija in Avstralija, Daljni Vzhod in Južna Azija.

Pred vsakim poglavjem je pregledni zemljevid z vrisanimi lokacijami podrobneje predstavljenih krajev, ki so tu dodatno prikazani bodisi s skicami bodisi fotografijami manjšega formata. Takšen pristop omogoča predstavitev po izbranih območjih, pri čemer ne upošteva ne kronološkega, ne stvarnega in tudi ne v celoti verskega ključa. Tako se v določenem poglavju znajdejo skupaj naravne zanimivosti, arhitekturni biseri in detajli pa ostanki iz prazgodovine in srednje

ga veka ter krščanstva in tradicionalnih verstev, ki jih avtor upravičeno postavlja v ospredje tako, da njihovi materialni preostanki in pomembnejši verski simboli zavzemajo glavnino prvega dela knjige.

Besedilo pojasni glavne značilnosti verstev in pomen najbolj značilnih ali slikovitih objektov v določenem verovanju. Lahko ga označimo kot prispevek h geografiji religije, a se avtor manj ukvarja s prostorskimi, demografskimi in gospodarskimi učinki, ki iz verstev nedvomno izhajajo. Vsekakor lahko povprečno informirani bralec izlušči številna nova spoznanja, ki so mu lahko tudi koristna popotnica pri izbiri ciljev na morebitnih popotovanjih.

Drugi del knjige sestavljajo zemljevidi in seznami svetih krajev. S tem je atlas tudi v resnici atlas, saj vemo, da izraz atlas označuje zbirko zemljevidov. Najprej je predstavljen zemljevid sveta s prikazanimi izrezi podrobnejših zemljevidov, ki se v glavnem ujemajo z območji posameznih poglavij iz prvega dela. Sledi šestnajst zemljevidov na eni ali dveh straneh, na katerih je skupno označenih več kot 1000 izbranih svetih in skrivnostnih krajev. Za vsak kraj je prikazano ali je še živ ali opuščen in zgodovinsko obdobje, v katerem je bila znamenitost sprva v rabi oziroma ko je bila zgrajena. V kratkem sestavku ob zemljevidu je povzeto zgodovinsko ozadje verstev na posameznih območjih ter njihov razvoj. Za zemljevidi je seznam, v katerem je mogoče najti podatke o vseh na zemljevidih označenih krajih. Seznam vsebuje ime kraja, njegovo pokrajinsko in (ali) državno lokacijo ter kratak opis znamenitosti z oznako njenega verskega pomena.

Zemljevidi so grafično razmeroma privlačni, še zlasti pa velja pohvaliti zemljepisno imenoslovje, ki je strokovno skoraj neoporečno in se ustrezno naslanja na novejša spoznanja. Težave so se pojavile v primerih, ko sodobni atlasi v slovenskem jeziku določenih imen ne vsebujejo. Lep primer je zapis jezero Asad (stran 134) v Siriji, kar je seveda Asadovo jezero, imenovano po tamkajšnjem predsedniku. Moteč je tudi zapis Urmijsko morje (stran 135) nedaleč od Kaspijskega jezera. Poznamo namreč Urmijsko jezero, rusko ime Kaspijskega jezera pa je Kaspijsko more in bi bilo zato največje jezero sveta bolj upravičeno poimenovati morje, na drugi strani pa v slovensčini poznamo le eno res majhno »morje« sredi kopnega, to je Mrtvo morje, podobno velikih slanih jezer pa je še precej. Skromen nabor tipov pisav je vzrok, da so imena manj pregledna in povedna, kot bi lahko bila.

Izbor prikazanih krajev je plod avtorjeve odločitve in kot tak je brez dvoma pomanjkljiv, kar je nujno zlo vseh tovrstnih del. Naj navedem le nekaj krajev, ki jih kot pomembne svete kraje osebno poznam in jih na zemljevidih ni mogoče najti. Adamov vrh (Adam's Peak) na Šrilanki je sveta gora pripadnikov štirih verstev (budistov, hindujcev, muslimanov in kristjanov) in kot taka najbrž najpomembnejše svetišče na otoku. Tam ima sicer označenih kar šest krajev. V Montani na seve-

ru Združenih držav je na vzhodnem obrobju Glacier National Parka markantna vzpetina Chief Mountain, sveta gora Indijancev Črnih nog (Blackfeet). V Evropi najbrž večina katolikov pozna pomembna romarska središča Fatima na Portugalskem, Čenstohova (Częstochowa) na Poljskem in Medjugorje v Bosni in Hercegovini.

Sicer pa se človek pri tovrstnih delih najprej ustraši, da gre za še eno ponovitev ali manjšo dopolnitev visokonakladnih knjig s podobnimi naslovi, ki so v zadnjem času preplavile naše tržišče. Vendar v pri-

meru predstavljene knjige temu ni tako, saj gre za konsistentno zasnovano delo s številnimi izvirnimi navedbami, ki doslej še niso »obrabljene«. Podrobno predstavljene znamenitosti se z izbranimi znamenitostmi v knjigi Atlas legendarnih krajev sveta podvajajo samo v dvanajstih primerih (Delfi, Petra, Hagia Sofia, Stonehenge, Kačja gomila, Machu Picchu, Ayersova skala oziroma Uluru, gora Fudži, Potala, Varanasi, obris kamnite ladje na švedskem otoku Gotland in krater Kilauea na havajskem otoku Maui), čemur pa se gotovo ne da povsem ogniti.

18. ZBOROVANJE SLOVENSКИH GEOGRAFOV – LJUBLJANA 2000

Matej Gabrovec

Bralci geografskega obzornika ste bili že pred poldrugim letom prvič obveščeni, da se geografi na letošnjem zborovanju dobimo v Ljubljani. V zadnjih letih smo številni geografi svoja raziskovanja usmerili v Ljubljano, rezultate svojih raziskav pa bomo prikazali na jesenskem zborovanju. Takrat boste imeli prvič priložnost, da Ljubljano podrobneje spoznate z geografskega vidika. Sedaj vam že lahko sporočimo programsko shemo zborovanja. Skušali smo jo sestaviti čim bolj pestro; plenarno bodo potekala le nekatera ključna predavanja, v ostalem času pa boste udeleženci lahko izbirali med različnimi dejavnostmi. Četrtek popoldanski program bomo povezali s Festivalom znanosti, ki se bo v tem tednu odvil v Cankarjevem domu.

Vse, ki doslej še niste poslali prijavnice in želite v septembru prejeti podrobnejši program, prosimo, da izpolnite prijavnico na internetu (<http://www.zrc-sazu.si/gjam/zborovan.htm>) ali pa pišite predsedniku organizacijskega odbora (Matej Gabrovec, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Gosposka 13, Ljubljana, tel 4256 068, E-pošta: matej@zrc-sazu.si).

Organizatorji se že veselimo jesenskega srečanja z Vami.

Četrtek, 19. oktober 2000:

DOPOLDNE: Uvodna svečanost in vabljen plenarna predavanja

POPOLDNE: Ekskurzije po središču mesta
Okrogla miza »Mesta – generatorji družbenega razvoja«

Sejem idej

Predstavitve geografskih inštitucij

ZVEČER: Kulturni oz. družabni program

Petek, 20. oktober 2000:

ZJUTRAJ: Urbanogeografska predavanja

DOPOLDNE: Pedagoške delavnice

Okrogla miza »Javni potniški promet«
Obiski različnih inštitucij

POPOLDNE: Ekskurzije po Ljubljani

Ekskurzija po Ljubljanskem polju

ZVEČER: Kulturni oz. družabni program

Sobota, 21. oktober 2000:

ZJUTRAJ: Predavanja (povezanost mesta z okolico, kakovost življenjskega okolja)

DOPOLDNE IN POPOLDNE: Ekskurzija na Ljubljansko barje

Ekskurzija v hribovito podeželje mestne občine

Ekskurzija na Veliko planino

Zborovanje bomo zaključili v soboto okoli pete ure popoldne.

<http://www.komisp.org/egea>
<http://egea.geog.uu.nl>

European Geography Association
XII. Annual Congress

EUROPE ON CROSSROADS

30. 9. - 6. 10. 2000 Bohinj, Slovenia

Workshops :

Hydrogeography
Geography of tourism
Rural areas developing programs
GIS - 3D perception of the landscape
Ex yugoslavia - problem or perspective region of europe

European integration
Alpine geomorphology
Perception of geographical space
Sustainable development - a way out